

Tetkik ve tettebbu kısmı

Berlin hayvanat müzesi

« Das Berliner Zoologische Museum »

Hayvanat bahçelerile hayvanat müzeleri bir birinin kardeşi, mütemmimîdirdiler. Hayvanat müzeleri, hayvanat bahçelerinden ziyade bir memleketin ilmine hizmet eden müessesattır. Zira hayvanat bahçelerinde, "elyevm kürrei arz üzerinde mevcut olan hayvanat bulunabileceği halde müzeleri kablettarih gelip geçmiş hayvanatı - müstehasatı - da ihtiva ederler. Her mütemeddin memleketin bir çok şehirlerinde hayvanat bahçeleri ve hayvanat müzeleri bulunduğu halde biz henüz bu iki ilim ve irfan müessesatından maalesef mahrumuz. Memleketimizin ilim, tarihi tabii

sahasındaki bu noksanıyeti, tasavvurun fevkinde bir boşluktur. Hiç olmazsa otuz kırk sene evvel bu boşluğun imlâsına bir adım olsun atılmadığından bu günkü nesil eslâfa nekadar teessüf etse hakkı vardır. İnsan Avrupanın muhtelif şehirlerindeki bu muazzam müessesatı gezdikçe derin bir - gıpta bu hususta zayıf bir tabir olur - hissi hasetle sarsılır ve eslâfımızın bu husustaki gâfletlerine karşı daha büyük bir hissi teessüf ve teessür duyar. Çünkü Avrupanın bu müessesatı bir çok seneler ve hatta bazıları asrı mütecaviz bir zaman evvel tesis edilmişlerdir. Ve Av-

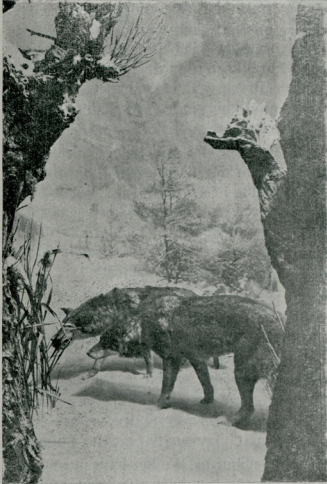
rupanın bu günkü nesli eslâfının kurdu-
ğu bu müessesatı daha fazla ikmale ve
tezyine çalışmaktadır .

Beylerbeyi ve Yıldız sarayının bah-
çesine sırf sultanların eğlencesi için
getirilmiş hayvanat, İstanbulda bir
hayvanat bahçesinin nüvesini teşkil ede-
bilirdi . Bu gibi hayvanat için memle-
ketin fakir kesesinin ödediği paralarla
bu gün İstanbul belkide muhteşem bir
hayvanat bahçesine ve ya hayvanat mü-
zesine sahip olabilirdi . Sultan Hamit za-
mânı saltanatında, evvelce bir makalemi-
zlebahçesinden bahsettiğimiz, Karl Ha-
genbekten muhtelif nevilerde üç bin gü-

vercin talep etmiş . . bu güvercinler ,
küreiarzın kıtaatı hamsesine seyahatler
icra edilerek toplanmış , İstanbula yol-
lanmış . . . Bnlerle liraya mal olan bu
arzunun mahiyeti Karl Hagenbek aile-
since e'ân bir muamama hâlinedir .
Elhasıl nesli hâzar , bu ilmi hususta
eslâf hakkında hiç bir hatrai şükranı
malik değildir . Fakat bu günkü nesil
kollarına demir ve çelik salabeti vererek
bu noksanıyeti ikmal etmek zarureti-
ndir ve edecektir .

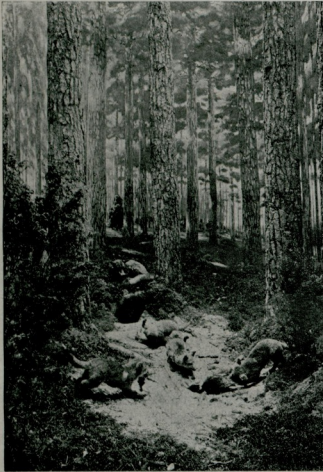
Almanyanın en eski ve en mükem-
mel hayvanat müzesi , Berlin « Ulumu
tabiiye müzesi » dir . Bu müze ,
Berlin udarülfünun ile birlikte 1810
tarihinde üçüncü Fridrih Vilhelm
tarfından tesis edilmiştir . Müzenin
ilk koleksiyonlarını , hukûmdarın
bizzat malik bulunduğu ve hediye
ettiği mevat teşkil etmiştir . Ve yine
hukûmdarın emrile muhtelif meba-
nide cemedilmiş bulunan koleksiyo-
nlar da müessesesi mezkûreye hediye
ve tevdi edilmiştir . Bu veğhile top-
lanmış olan mevada bir çok zevat ,
tabiat uleması da zati koleksiyonlarını
hediye edince müze daha ilk hatvede
40 kadar zatüssüdayaya , 260 adet
muhtelif tuyura , bir haşerret kolek-
siyonuna , bir çok zafdaye , nâime ,
bahklar , zevahif ve saireye sahip
olmuştur . Müzeye mütemadiyen bir
çok zevattan hediyeler gelmeğe
devam etmiştir . Graf İ . Centurius
ve . Hoffmannsegg , Brezilyaya ait
bin adet zatüssüdaya ye tuyur hediye
etmiştir .

Berlin hayvanat müzesi darülfü-
nuna , hukûmete aittir . Bu teberru-
attan mada bittabi hukûmet te
müzenin neşvünema, inkişaf ve

1 — Berlin müzesi Biyoloji gurplarından :
İki kurt kış mevsiminde .

ikmaline sonderece gayret etmiştir . Müzeye zamanın en yüksek tabiat ulması celbedilmiştir . Cumlei hayvaniyenin

2 — Berlin müzesi Biyoloji guruplarından Valdelerile birlikte yavru tilkiler .

her şubesine ait mutahassıslar kendilerine tefritt ettikleri dairelerde çalışmaya koyulmuşlardır . Evveleminde cemedilmiş olan bir çok hayvanatın envayın teşhisile meşgul olunmuştur . Müzenin idaresini ilk defa eline alan meşhur haşarat mutahassısı (Illiger) dir Bu zat Bravun Şuvaygdan celbe dilmiştir . Fakat maalesef bu büyük mutahassıs üç sene sonra (1813) te vefat etmiştir . Bu zatın halefi H . Lichtenstein olup 1857 tarihine kadar müzenin rişasetinde bulunmuştur .

Müze , bu müdürün zamanında (1814) te halka küşad edilmiştir . Bu tarihte müzede tamamen şubelerile , firkalarıyla , sınıfları ve envaile teşhis ve tespit ve etiketlenmiş hayvanatı cami dokuz salon imlâ ve ihzar edilmiştir . Muhtelif mevakiden vürut etmiş bulunan hayvanat , büyük furunlar dahilinde ve yük sek bir derecei hararet tahtında tahrip edic bütünü haşarattan tathir edilmiştir . Lichtenstein müzede müteaddit veya çift bulunan hayvanat veya uzamı sair bazı koleksiyonculara satarak bundan tedarik edilen para ile müzenin sair nevakısının ikmaline çalışmıştır . Fakat bir defa müzede tertip edilmiş olan bir müzaîyede esnasında cenubi-Afrikaya ati ve elyevm nesli tamamen munkariz bulunan zatüz-zalî bir çok hayvanat ta satılarak müze bu yüzden fevkalâde zarardide olmuştur .

Müzenin entomoloji koleksiyonlarını fevkalâde güzel bir tasnifle (Klug) tertip etmiştir . Vürut eden ve ya yeniden tedarik ve cemedilen mevat ile hemen her sene müzede yeni bir kısım, bir salon daha imlâ ve tezyin edilmiştir .

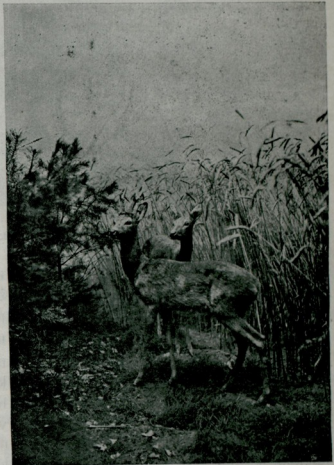
1856 tarihinde müzeye ikinci müdür olarak tayin olunan (Peters) , 1857 tarihinde (Lichtenstein) nin vefatını müteakıp müzenin idaresini eline alarak müzeyi seri bir tekâmüle mazhar etmiştir . Müze , bu zatın zamanında kürei arzın her semtinden tedarik edilen lâyuat hayvanatla ikmal edilmeğe gayret edilmiştir . Ve her hayvandandan yalnız bir nümüne değil müteaddit nümuneler temin edilmiştir . Müze , bu günkü yüksek kemaline doğru bu zatın zama-

nında yürümeğe başlamıştır. Bu zat bilhassa hayvanatı fikariyeye ehemmiyet vermiştir. Bu müdürün mesaisine bir misal olmak üzere zamanında zatü - ssüdağanın 2000 adedinden 6000 adedine iblağ edildiğini zikretmek kâfidir, Müzenin Darülfünun dahilinden yani merkezi Berlinden başka bir semte nakline (Peters) muarızdı. Filvaki bu tarihe kadar içinde bulunduğu daірler artık küçük gelmiye başlamıştı. Fakat (Peters)e nazaran müze, başka bir semtte, bu mevkideki ziyaretçileri adedini bulamıyacaktı. (Peters) in 1883 te vefatını müteakıp müdüriyeti 1887 tarihine kadar v. Martens idare etti. (Peters) in itirazına rağmen vefatını müteakıp müze için şimali Berlinde Envaliden sokağında yeni bir bina inşasına başlandı. Elyevm müze bu bina dahilindedir. Müze bu bina dahiline; müdüriyete (Moebius) ün geçtiği 1887 tarihinde nakledilmiştir. Müze bu bina dahilinde halkın ziyaretine ancak 1890 tarihinde açılabilmiştir. Bu bina her ne kadar bir hayvanat müzesi için o zaman lâzım gelen evsafa inşa edilmişse de senti fillhakika muvafık bulunmadığı ve (Peters) in pek haklı olduğu bilâhara herkes tarafından teslim edilmiştir. Billfarz 1867 tarihinde müze, haftada 4 saat açık bulunduğu halde 40,000 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Bu yeni bina dahilinde 1896 tarihinde ise, haftada 25 saat açık bulumasına rağmen ancak 21,703 kişi tarafından ziyaret edilmiştir.

1867 tarihindeki ziyaretçiler adedine resmen açık bulunduğu zamanın hariçinde mektep talebelerinin, bazı cemiyetlerin, amele kuluplarının ziyaretleri adedi dahil

değildir. Eğer bunlar da ithal edilirse müze bu sene zarfında 76,000 kişi tarafından ziyaret edilmiş olur.

(Moebius) esas koleksiyonlarla halka teşhir edilen koleksiyonları yekdiğerinden tefrik etmiştir. Bir çok mevat mevcuttur ki yalnız ilim adamlarını, mutahassısları alâkadar eder. Bu mevat halka teşhir edilmeyip esas koleksiyonlara kaldırılmıştır. Binanın altkatı halka teşhir için ihzar edilip tekerrür eden nûmuneler ve halkı pek alâkadar etmiyen koleksiyonlar binanın üstkatındaki salonlara verleştirilmişlerdir. Mutahassıslar üstkatıta mevcut olan devair ve laboretuvarlarda ilmi mesailerine devam ederler.

3 — Berlin müzesi Biyoloji guruplarından: Karacalar yaz mevsiminde

Yerli ve ya ecnebi herhangi bir ilim adamını daha fazla tetkikatta bulunmak istediği takdirde müzenin , müsademah-

da temasta bulunup elhasıl her vasıta - dan bilistifade uzak memleketlere ait muhelifünnevi daha bir çok hayvanat getirtmeğe gayret etmiştir ve elân da etmektedir .

(Moebius) 1905 tarihinde müze - nin müdüriyetinden çekilmiştir . Kısa bir müddet (Rayhenov) mü - düriyeti vekâlefinde bulunduktan sonra müzenin idaresi (A.Braver) e intikal etmiştir . Bu zatın de mü zede pek büyük faaliyeti görülmüş tür . 1914 senesinde müze binasının mevcut koleksiyonlara kâfi gelme - diği görülerek yeni bir kısım inşa - sına başlanmış ve harp esnasında ikmal edilmiştir . Braver 1917 sene - sinde vefat etmiştir . Müdüriyeti , yine deruhte ettikten sonra Kükental idareye başlamıştır . Bu zat ta 1922 senesinde vefat edince müzenin idaresi teşrinievel 1923 tarihine kadar Forniyeye tevdi edilmiştir . Bu tarihten bilitibar müzenin mü - düriyetine, elyevm müzeyi idare etmekte olan , professor (C. Zi - mmer) tayin olunmuştur .

İşte Berlin müzesinin tarihi teşek - kûl ve safahatı hayatiyesi , kısaca , bu şekilde cereyan etmiştir . Ve arze - tiğimiz bu kısa tarihçe içinde ismi geçen zevat, müzenin gerek teşekkûl ve gerekse tarakki ve kemali için pek büyük hiz - metleri görülmüş olanlardır . Pek tabiidir ki daha bir çok zevat mevcuttur ki müzeye pek kıymetli hizmetlerde bulunmuşlardır , ve bu zevat meyânında yalnız tabiat ulemasını değil bazı mustahzır ve sanatkarları da zikretmek lâzım gelir . Müzedeki hayvanatı ihzar eden çok kıymetli mustahzırlar gelip

4 — Berlin mzesi Biyoloji guruplarından: Karacalar kış mevsiminde

susa ile , ikinci katını da ziyaret edip tetkikatını icra edebilir . Yoksa alelû - mum açık bulunan yalnız müzenin alt kısmıdır . Müze elyevm bu haldeedir .

Müzenin bir çok müderrisleri muh - telif seyahatler icra ederek müzenin koleksiyonları için mevat cem ve tela - rik ettikleri ve evelce mevcut olan Alman müstemlikatr , koleksiyonları zenginleştirdiği gibi müze idaresi sair bir çok seyyahlar , kaptanlar , tücarlarla

geçmiştir . Müze tarihi bu zavatın isimlerini de büyük bir takirle kaydetmektedir . Bilfarz elyım müzede Baş mustahızır mevkiinde çalışan bir sanatkar , (R . Lemm) - aşağıda zikredeceğimiz vehile - müzeye layemut eserler kazandırmıştır .

Yukarıda zikrettiğimiz vehile müzenin üst kısmı müzede çalışan ilim abamlarına tahsis edilmiştir . Burada her

müdürü eveli , bir de müdürü sanisi (Pappenheim) mevcuttur . Müze , eliyem hayatta bulunan hayvanatı cami bulunduğ gibi tarihi tabiinin tanıdığı nesli munkariz olmuş ve ya kablettarih yaşamış bir çok hayvanatın iskelet , uzam veya hiç olmazsa bunların suni modellerini de ihtiva etmektedir . Bilfarz kireç devrine ait bulunan 27 - 30 metre

5 — Paris hayvanatmüzesi

bir şubei hayvaniye için bir kısım tefarik edilip bu daire bir professör ve ya mutahassısın yedi idaresine tevdi edilmiştir . Bu mutahassıs kendisine tevdi edilen daire ve laboratuvarlarda ve şeriki mesailerile , asistan ve mustahızırlarıyla birlikte mütemediyen çalışır . Müzenin gerek halka ve gerekse ilim adamlarına teşhir edilen aksamı için , şubesi dahilide , mevat hazırlar ve tetkikatta bulunur . Bu şube profesörleri kendi kısımlarından gerek idari ve gerekse ilmi cihetçe mes'uldurlar . Bütün bu şubet müzenin umumî müdüriyetine tabidir . Müzenin elyım umumî bir

tulündeki cür'âsâ [Diploco eus] ün müzede aynen tabii bir şekilde iskelet modeli mevcuttur . Bu hayvanın tabii iskeleti , Almanyada Frankfurt şehrindeki Hayvanat müzesindedir . Paris'ta tabii müzesinin altkati büyük hayvanata , zâtüssüdayaya , ikinci ve üçüncü katı ekseriyetle küçük hayvanata tahsis edildiği gibi Berlin tarihi tabii müzesinin de ilk kısımları hayvanatı kebireye ; bilâhara gelen aksamı da hayvanatı sağnaya tahsis edilmiştir . Fakat gerek Paris ve gerekse Berlin müze-lerinde halka teşhir edilen bir çok aksamında , şubet ve envai hayvaniye ,

tamamen ilmin icap ettirdiği ve hile tasnif edilip vazedilmiş değildir. Buna binaların, devair ve salonların darlığı ve mevcut camakânların senelerin biri-küirdiği mevada gayrı kâfi geliş sebebiyet vermekte iside her halde bu vaziyet pek münasip değildir. Hatta Berlin müzesinin son müdürü, bu ciheti nazarı dikkata alarak bir iki seneden beri esash bir tasnifle meşgul olmaktadır.

Berlin müzesinin ihtiva ettiği mevad birer birer tadat etmek imkân haricindedir, yalnız umumi bir nazarla bazı şubahat hayvaniyede mevcut olan hayvanat adedini takriben kaydedelim :

Müzede 200,000 adet zatüssüdaya, 10,000 tıyur, 300,000 zevahif ve zafad, 300,000 balık, 24,700 kuşriye, 6619 necmülbahir ve denizkestanesini ihtiva eden êkinoderm (muknegizülçilt), 8179 isfenciye, 6000 polipiye (mercaniye), 16,899 didan; haşarattan : beş milyon kleopter (mugmedülçenah) böcekler, beş milyon herşefiyülçenah (kelebekler), bir buçuk milyon [içinde kanca ve arıların bulunduğu] himenopter (gışa-iyülçenah) yarım milyon kan emen haşarat, iki milyon [içinde çekirgeler ve danaburnu bulunan] ortopter (müste-kinmülçenah), 8400 örümcek envay, 5500 adet miryapot [on bin ayaklı, kırkayak, hezarpa] ... ilâh ve saire mevcuttur. Bunlardan başka adedi tespit edilemeyen daha bir çok küçük envay hayaniye vardır.

Bütün bu hayvanattan mada bu gün müzeyi fevkalâde tezyin eden bir tertibattan da bahsetmek lâzımdır. Uzun senelerdenberi hayvanat müzele-

rinde bazı hayvanatı tabiatıta yaşadığı manazır dahilinde ihzar etmek fikri uyanmıştır. Malûm olduğu ve hile bazı hayvanat ormanlar arasında, bazıları saharalarda, bir çok kutbu şimali hayvanatı buzlar, karlar arasında; bir çokları yalçın kayalar ve tepeler üzerinde yaşarlar.

İşte bu hayvanat nerelerde ve nasıl bir şeraiti hayatiye icide yaşıyorlarsa müzelere bu hayvanatı bu manazırla birlikte vazetmek ve bu biyoloji guruplarını elektirik zıyasile canlandırmak arzu ve düşüncesi hasıl olmuştur. Londra tarihi tabii müzesile Amerikada bir çok müzeler bu hususta fevkalâde muvaffak oldukları gibi Berlin tarihi tabii müzesi de bunda son derece parlak bir muvaffakiyet göstermiştir.

Berlin müzesinde bu Biyoloji guruplarını ihda eden yukarıda isminden bahsettiğimiz müzenin baş müstahzırı (R. Lemm) dir. Almanyada sair bazı müzeler de, bilfarz Altono müzesi de bu Biyoloji guruplarını taklit etmek istemiş-se de muvaffak olamamışlar, (Lemm) in asarına tekrarrup edememişlerdir. Lemmin hayvanata vaziyet vermek hususundaki san'atı, taklidi güç bir mehareet mahiyetindedir. Lemmin dafadı ve zevahifin modellerini ağ ile dökmek hususundaki san'atı da şayani zikirdir.

Berlin müzesi, Biyoloji guruplarının vaz'ına, müdür Braver zamanında başlamış ve bu mesaiye Kukentel zamanında hararetle devam etmiştir. Müzenin son derece zengin olan kütüphanesi de zikre şayandır,

- Devam edecek -

Mes'ul müdür : İstatistik Müdürü

A . Suat